

Kołodziejczyk, Arkadiusz

„Polskie Stronnictwo Ludowe na Warmii i Mazurach w latach 1945-1947”, Bohdan Łukaszewicz, Olsztyn 1991 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 83/4, 800-801

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

łączeniem z Polskim Związkiem Ludowców w maju 1924 r. W części drugiej dokonano charakterystyki myśli politycznej PSL-Lewicy, akcentując szczególnie poglądy partii na własność środków produkcji, kształt i zadania władzy państwowej oraz ideologiczne uzasadnienie ludowładztwa w kontekście koncepcji Polski Ludowej jako docelowego wzorca ustrojowego, kreślonego w dokumentach programowych i publicystyce. Pracę uzupełniają życiorysy, często mało znane, 27 przywódców i działaczy PSL-Lewica (m.in. Sz. Bernadzikowskiego, T. Dąbala, F. Krem-py, J. Pruchnika, J. Putka, J. Sanojcy, J. Stapińskiego i W. Dunin-Wąsowicza), wykaz wykorzystanych źródeł i literatury oraz indeksy: osobowy i geograficzny.

Z uwagi na proveniencję materiał źródłowy można podzielić na dwie zasadni-cze grupy: wytworzony przez PSL-Lewicę oraz poza stronnictwem. Autor sięgnął w pierwszej kolejności do organu prasowego tego ugrupowania — „Przyjaciela Ludu”, stenogramów wystąpień sejmowych jego posłów, pamiętników i listów działaczy (kancelaria PSL-Lewicy nie zachowała się). Materiał ten uzupełnił doku-mentacją administracji państwowej (AAN, archiwa wojewódzkie w Krakowie i Przemysłu), innych partii ludowych (Archiwum Zakładu Historii Ruchu Lu-dowego w Warszawie i byłe Centralne Archiwum KC PZPR), pamiętnikami i wspomnieniami. Spośród wykorzystanych opracowań należy wskazać na książki:

A. Garlickiego „Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego «Piaś» 1913—1914” (Warszawa 1966) i K. Dunin-Wąsowicza „Jan Stapiński — try-bun ludu wiejskiego” (Warszawa 1969).

Dzieje mniejszych ugrupowań chłopskich pozostawały dotychczas w cieniu badań nad głównymi partiami chłopskimi: PSL „Wyzwolenie”, PSL „Piaś”, Stron-nictwem Ludowym czy przybudówkami KPP na wsi: Niezależną Partią Chłopską oraz Zjednoczeniem Lewicy Chłopskiej „Samopomoc”. Źródłową monografią PSL-Lewicy Jachymek przyczynił się nie tylko do wypełnienia luki w historiografii; poszerzył także wciąż zbyt ubogą wiedzę na temat myśli politycznej ruchu ludo-wego. Na uwagę zasługuje wnikliwe i właściwe umiejscowienie roli oraz wpływu przywódcy PSL-Lewicy J. Stapińskiego na działalność i linię polityczną partii jej przedstawienie na tle innych ugrupowań politycznych tego okresu, krytyczność i bezstronność ocen autora, wypunktowanie oryginalnych wartości myśli politycz-nej PSL-Lewicy oraz jej licznych niekonsekwencji, wreszcie podkreślenie złożo-ności tej sfery ludzkiej działalności, którą określamy mianem polityki. Pewne za-strzeżenia może budzić natomiast nieco sztuczne rozdzielenie sfery praktyki po-litycznej od myśli politycznej reprezentowanej przez partię.

Wypada jedynie żałować, że przygotowana pierwotnie do druku przez Redak-cję Literatury Historycznej Ludowej Spółdzielni Wydawniczej książka Jana Ja-chymka ukazała się ostatecznie nakładem Wydawnictwa UMCS w znikomym na-kładzie 200 egzemplarzy, co ogranicza jej dostępność do nielicznych bibliotek a krąg odbiorców — do wąskiego grona badaczy ruchu ludowego i najnowszej historii Polski.

A.K

Bohdan Łukasiewicz, *Polskie Stronnictwo Ludowe na War-mii i Mazurach w latach 1945—1947. Rozprawy i materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, nr 125, Olsztyn 1991 s. 250.*

Przez kilka dziesiątków peerelowskich lat wyznaczano historii najnowszej rolę służebną wobec interesów elity władzy, szczególnie w zakresie dowodzenia racj politycznych rządzącego obozu komunistycznego. Temu celowi służyło m.in. wy-paczanie roli i znaczenia, a czasami wręcz fałszowanie dziejów Polskiego Stron-

nictwa Ludowego w latach 1945—1947. Próbę zupełnie nowego, obiektywnego, nie skrepowanego żadnymi względami politycznymi czy pętami cenzuralnymi spojrzenia na historię PSL na terenie województwa olsztyńskiego podjął Boncan Łukasiewicz, pracownik Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Jego książka wypełnia lukę w historiografii, gdyż wcześniejsze prace (np. książka Józefa Fajkowskiego, „Ruch ludowy na Mazurach i Warmii 1945—1949”, Warszawa 1968) są zazwyczaj paszkwilami na PSL i w sposób ewidentny fałszują obraz dziejów politycznych pierwszych powojennych lat w tym regionie.

Dwa lata działalności PSL na Warmii i Mazurach przedstawiono w układzie chronologicznym, pozwalającym na uchwycenie dynamiki procesu wzrostu, a następnie rozbijania PSL. W rozdziale pierwszym autor omówił organizowanie życia publicznego regionu w 1945 r., złożoną, czasami wręcz tragiczną sytuację autochtonów, powstanie i działalność prokomunistycznego Stronnictwa Ludowego. W rozdziale drugim zaprezentowano okoliczności powstania PSL, strukturę i rozwój organizacyjny stronnictwa oraz upowszechnianie jego programu. Rozdział trzeci traktuje o udziale PSL w życiu politycznym regionu od stycznia do czerwca 1946 r. ze szczególnym uwzględnieniem walki politycznej poprzedzającej referendum. W rozdziale czwartym autor omówił antypeeselowską działalność administracji i aparatu bezpieczeństwa przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego. Rozdział piąty dotyczy wyborów w styczniu 1947 r.; przedstawiono w nim metody walki z PSL, fałszerstwa i terror towarzyszące głosowaniu. Po wyborach działalność PSL na Warmii i Mazurach właściwie zamarła, zakończyły ją aresztowania i procesy sądowe peeselowców. Ich przebieg oraz więzienne losy działaczy PSL omówiono w rozdziale szóstym. W aneksie autor zawarł krótkie notki biograficzne 600 członków peeselowców z terenu województwa olsztyńskiego, czyli blisko 10% stanu członkowskiego w tym regionie w lipcu 1946 r. Zostały one oparte głównie na zachowanych kwestionariuszach osobowych najaktywniejszych członków stronnictwa, którzy znaleźli się w kręgu szczególnego zainteresowania władz bezpieczeństwa. Publikację zamykają wykaz źródeł i literatury oraz indeks osobowy.

Walorem książki jest jej oparcie w pierwszym rządzie na źródłach archiwalnych, zwłaszcza materiałach Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego przechowywanych w Archiwum Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Olsztynie. Wielką wartość mają często cytowane przez autora druki ulotne, ulotki i inne wydawnictwa propagandowe. Wykorzystano również zachowane w szczątkowej postaci akta PSL, prasę i biuletyn wewnętrzne stronnictwa, archiwalia i druki PPR, a także drukowane i nie publikowane wspomnienia oraz relacje. Materiałowy charakter niektórych partii tekstu nie powoduje zachwiał wewnętrznej konstrukcji tej wartościowej książki, która w przekonujący sposób obala głoszoną do niedawna przez partyjnych historyków tezę, że PSL nie było klasową partią chłopską, a chłopi mieli w niej niewiele do powiedzenia.

A K.

Frank Moraw, *Die Parole der „Einheit“ und die Sozialdemokratie*, Verlag J. H. W. Dietz, Bonn 1990, s. 264.

Pierwsze wydanie rozprawy doktorskiej Franka Morawa, obronionej w 1971 r. na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu w Heidelbergu, ukazało się w 1973 r. Pomimo upływu prawie dwudziestu lat i nieznacznych tylko poprawek jest to w dalszym ciągu najlepsza i najrzetelniejsza praca poświęcona drodze do przymusowego, odgórnego zjednoczenia SPD z KPD oraz początkowemu okresowi działalności Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności.